

BOVO- projecten

23

WAT GEBEURT ER IN DE BOVO-PROJECTEN?

Ate van Balen, medewerker van het Katholiek Pedagogisch Centrum, schrijft over wat er in de 17 BOVO-projecten gebeurt.

Eerst geeft hij in het kort aan om welke lokaties het gaat, wat de verschillende projecten met de uitgangspunten doen en hoe het overleg is georganiseerd.

Daarna gaat hij uitvoeriger in op het project in Delft, waar alle RK-scholen van BO en VO meewerken. Geleerd van de ervaringen van voorgaande BOVO-projecten besloot men om zoveel mogelijk onderwijsgevenden bij het project te betrekken om de gestelde doelen te bereiken.

Behalve op het terrein van leergebieden werkt men aan leerlingbegeleiding en aan het selectievrij maken van het basisonderwijs.

In 1980 werd door het Ministerie aan tien lokaties een BOVO-project toegekend; in 1981 werden nogmaals negen lokaties voor een BOVO-project aangewezen.

De BOVO-projecten kregen vier uitgangspunten mee bij de opstelling van hun projectplannen:

1 Het ontwikkelen van een longitudinale leerstofopbouw. In het kader van deze activiteit dient een zodanige opbouw van de leerstof te worden ontwikkeld, dat een geleidelijke overgang van het BO naar het VO mogelijk wordt. Bezien zou kunnen worden in hoeverre in het BO al vooruitgelopen kan worden op 'VO-vakken' (bijvoorbeeld Engels, wiskunde) en in welke mate het VO kan voortbouwen op BO-verworvenheden als bijvoorbeeld wereldoriëntatie.

2 Het maken van afspraken over pedagogische

en didactische werkwijzen. Bezien zou bijvoorbeeld moeten worden op welke wijze een flexibele overgang van het systeem van groepsleerkrachten in het BO naar een vakleerkrachtensysteem in het VO kan worden gerealiseerd, bijvoorbeeld door een zekere vakkenintegratie in de eerste leerjaren van het VO.

3 Het ontwikkelen van een verbreed vormingsaanbod voor de leerlingen in het BO en de eerste paar jaren VO. In het kader van deze activiteit zou kunnen worden nagegaan op welke wijze sociale, manuele en expressieve aspecten een belangrijker plaats in het onderwijs- en vormingsprogramma kunnen krijgen.

4 Het leveren van een bijdrage aan het meer selectievrij maken van het basisonderwijs.

Het eerste wat de BOVO-projecten moesten doen was een projectplan opstellen tot 1 augustus 1984. Daarop kregen ze wel of niet toestemming om door te gaan. Van jaar tot jaar wordt aan de hand van de voortgangsrapportage, die elk project elk jaar ter goedkeuring aan het Ministerie moet voorleggen, bekeken of een project door mag gaan.

Twee BOVO-projecten hebben tussentijds moeten stoppen: Deventer en Leiden. De overige 17 werken nog steeds door. Het gaat om BOVO-projecten in Amersfoort, Den Helder, Enschede, Gulpen-Vaals, Rotterdam, Termunten, Venray, Vught en Zaanstad, die per 1 augustus 1980 zijn gestart en om BOVO-projecten in Ameland, Amsterdam-Noord/Landsmeer, Bommelerwaard, Delft, Eindhoven, Groningen, Leiden en Utrecht, die per 1 augustus 1981 zijn gestart.

Ik geef nu in het kort aan wat er in deze lokale BOVO-projecten gebeurt en ga daarna wat uitvoeriger in op het project in Delft, waar ik zelf als begeleider werkzaam ben.

BOVO-projecten, begonnen in 1980

In *Amersfoort* gaat het om een project in het openbaar onderwijs. Er wordt de nadruk gelegd op het wegnemen van knelpunten in de leerstof-aansluiting en methodisch/didactische continuïteit tussen LO en VO. Er zijn werkgroepen voor Nederlands, wiskunde/rekenen, zaakvakken en expressie. Verder was er reeds lang een stuurgroep BAVO, die tot doel heeft de overgang BAVO voor alle zuilen te verbeteren, onder meer door het keuzeproces van ouders en leerlingen te bevorderen. In het project worden deze procedures verder uitgewerkt.

In *Den Helder* werkt men ook met vier werkgroepen: taal/talen, rekenen/wiskunde, zaakvakken, non-cognitieve aspecten. De werkgroep 'Taal' houdt zich bezig met het deelproject 'Studerend lezen' in het basis- en voortgezet onderwijs. De werkgroep 'Rekenen/wiskunde' werkt een project uit waarbij in het basisonderwijs de volgende begrippen uitgewerkt worden: schaal, gemiddelde snelheid, oppervlakte en het werken met roosterpapier over onregelmatige figuren. Het VO zal hierop aansluiten.

De werkgroep 'Zaakvakken' heeft het project 'Leven en Samenleven' ontwikkeld. In dit project, dat start in de laatste periode van de zesde klas BO en afgerond wordt in de eerste periode

van het eerste leerjaar VO, wordt grote aandacht geschonken aan de didactische werkvormen.

De werkgroep 'Non-cognitieve aspecten' houdt zich hoofdzakelijk bezig met het welbevinden van de leerling in het eerste leerjaar VO.

In *Enschede* functioneren drie werkgroepen. De werkgroep 'Begrijpend-studerend lezen' houdt zich bezig met het aangeven van mogelijkheden om het begrijpend en studerend lezen van zakelijke teksten te bevorderen. Verder is er nog een werkgroep voor didactische werkvormen en één voor continue begeleiding. Deze laatste heeft tot taak een systeem van continue begeleiding te ontwikkelen van klas 5 BO t/m 2 VO. Daarin staan centraal:

- de schoolkeuzebegeleiding
- de beleving van de sociaal-emotionele ontwikkeling
- het ontwikkelen van een leerling-dossier (rapportage)
- plaats en functioneren van de klasseleerkracht/mentor
- het ontwerpen van een overlegstructuur BO-VO, die ook na afloop van het project gehandhaafd kan blijven.

In *Zuid-Oost-Limburg* wordt in de regio Gulpen-Vaals ook gewerkt aan schoolwerkplanontwikkeling. Er is een werkgroep die zich bezighoudt met het taalgebruik en taalgedrag in allerlei onderwijs-situaties, zowel bij Nederlands als andere schoolvakken.

In *Rotterdam* is men, in navolging van Haarlem en Den Haag, begonnen aan het ontwikkelen van vormen van continue begeleiding. Men werkt in drie werkgroepen aan vier onderdelen: Nederlands, rekenen/wiskunde, wereldoriëntatie/zaakvakken en aan de ontwikkeling van leerlingbegeleiding.

In de vakken gaat het om het ontwikkelen van een continue onderwijsleerlijn, om diagnostische toetsen en om remediërende aanwijzingen. Verder is er een begeleidingsmap ontwikkeld: de centrale verzamelplaats van leerlinggegevens en schoolvorderingsgegevens van klas 5 t/m de brugklas.

In *Termunten* (Oost-Groningen) staat schoolwerkplanontwikkeling voor 4- tot 14-jarigen centraal. De onderdelen waaraan gewerkt wordt, zijn: uitgangspunten, doelstellingen, scholingsconcept, registratie van leerlingactiviteiten en leerlinggedrag, beeldende vorming met accent op handenarbeid, afstemming aanvankelijk lezen en

rekenen op kleuterschoolactiviteiten, en aansluiting BO-VO bij rekenen en taal.

De doelstelling van *Noord-Limburg* (Venray en omgeving) is een zo groot mogelijke continuïteit in leerstofopbouw, didactische werkwijzen en pedagogische benadering te verkrijgen met de intentie dat dit leidt tot een groeiend persoonlijk en sociaal verantwoordelijkheidsbesef bij leerlingen. Didactische werkvormen, leerstof en pedagogisch klimaat moeten in dienst staan van de overall-doelstelling: het vormen van mondige mensen. In *Vught* worden door middel van deelprojecten centrale impulsen gegeven aan scholen om samenhang in schoolwerkplannen te brengen. Zes werkgroepen (Nederlandse taal, wiskunde/rekenen, aardrijkskunde, geschiedenis, biologie/natuurkunde en muzische vorming) ontwikkelen lessuggesties en dragen deze als halfprodukten over aan de andere onderwijsgeveenden ter uitvoering in de klaspraktijk. Verwacht wordt dat elke school zo'n deelproject gebruikt bij het autonoom ontwikkelen van zijn schoolwerkplan en bereid is andere scholen over die ontwikkelingen te informeren.

In *Zaanstad* heeft men vanuit drie regionale werkgroepen gewerkt aan het bezoeken van elkaars lessen en aan het inventariseren en wegwerken van knelpunten. Nu wordt er een rekenprogramma ontwikkeld voor de brugklassen, mavo en havo/vwo. Verder zijn er sub-werkgroepen voor rapportage en leerstofafspraken, didactische werkvormen, schoolkeuze, voorbereiding/opvang, studiebegeleiding en beoordelingssystemen.

BOVO-projecten, begonnen in 1981

In de lokaties die in het schooljaar 1981/1982 een voorbereidingsjaar hebben gehad, is men sinds augustus 1982 bezig met de uitvoering van het projectplan.

Alle betrokkenen in het project *Ameland* streven gezamenlijk naar een ononderbroken ontwikkelingslijn (pedagogisch en onderwijskundig) voor ieder kind van 4 tot 16 jaar, met gebruik van de unieke mogelijkheden van elk kind enerzijds en een geïntegreerd basis- en voortgezet onderwijs anderzijds. Zij doen dit door middel van werkgroepen, die deze longitudinale lijnen op pedagogisch en didactisch terrein uitzetten. Initiatieven, meningen, op- en aanmerkingen van betrokkenen vinden hun plaats in een BOVO-boekje, dat iedere participant elke maand bereikt, zodat

iedereen van alles op de hoogte kan zijn. Deze BOVO-boekjes vormen een wezenlijk onderdeel van de werkwijze: ze bevorderen het gevoel van betrokkenheid, mede-verantwoordelijkheid en saamhorigheid van het project.

In *Amsterdam-Noord/Landsmeer* ligt een sterke nadruk op activiteiten in de deelnemende scholen. Het thema 'didactische werkvormen' wordt uitgewerkt door in de scholen met projectonderwijs te experimenteren. De parallelle schoolwerkplanontwikkeling, die in drie werkgroepen plaats vindt (schoolkeuze, aansluiting en afstemming) is enerzijds bedoeld om tot afspraken tussen BO- en VO-scholen te komen, anderzijds moet het de leidraad worden voor een overleggroep BO-VO, die een permanent karakter krijgt en dus ook na het BOVO-project zal blijven bestaan.

In de *Bommelerwaard* heeft de relatie BuO/BO-VO accent gekregen. Het BuO neemt geïntegreerd deel aan het ontwikkelen van een plan voor de pedagogische en didactische opvang van leerlingen in het lager en voortgezet onderwijs. Door werkgroepen wordt gebruik gemaakt van de verworvenheden en opvattingen van het buitengewoon onderwijs, met als doel de leerlingen beter te kunnen begeleiden. Een aparte werkgroep heeft een plan ontwikkeld om leerlingen uit het buitengewoon onderwijs theorielessen te laten volgen op de eigen school en de praktijklessen op verschillende scholen voor VO, merendeels het lbo.

In *Eindhoven* richt men zich op:

- de pedagogisch/didactische aansluiting tussen BO en VO voor de leergebieden moedertaal-onderwijs en wereldverkenning/aardrijkskunde, geschiedenis
- het vaststellen van een communaal vormingsaanbod voor moedertaalonderwijs en wereldverkenning/aardrijkskunde, geschiedenis.

Er zijn drie werkgroepen: voor moedertaalonderwijs, wereldverkenning en (keuze)begeleiding. Hun werkwijze is sterk inventariserend en opiniërend. Verder is een uitgebreid lesuitwisselingsprogramma tussen BO en VO gerealiseerd. Men

Ik ga waarschijnlijk naar het Edith Steincollege want dat is een katholieke school en ik ben katholiek. Maar er mogen ook kinderen komen van een ander geloof. Daniël

werkt aan het opzetten van een goede communicatiestructuur BOBO, VOVO en BOVO.

In *Groningen* is men enerzijds bezig met een doorlopende lijn van BO naar VO op het gebied van leerstof en didactische werkvormen. Anderzijds werkt men aan een doorlopende lijn in de rapportage van leerlinggegevens van de bovenbouw van het BO tot en met de onderbouw VO. Inspraak en betrokkenheid van ouders en leerlingen staan hierbij centraal. Men werkt in zes themagroepen: Moedertaal, Rekenen/wiskunde, Wereldoriëntatie, Muzische vorming, Rapportage van leerlinggegevens en de 'Oosterparkgroep' (huiswerkbegeleiding en ouderbetrokkenheid in het VO).

In *Lochem* zijn drie werkgroepen: voor Engels, oriëntatie op de natuur en sociaal-pedagogisch klimaat. Bij de werkgroep Engels ligt het accent op de herverkaveling van leerstof, dat wil zeggen, de werkgroep zal nagaan welke onderdelen van de leerstof overgeheveld kunnen worden naar de klassen 5 en 6 van het BO. De werkgroep 'Oriëntatie op de natuur' richt zich met name op een aansluitend werkplan voor BO-VO. De werkgroep 'Sociaal-pedagogisch klimaat' heeft als uitgangspunt het integrale karakter van het project en richt zich op het totale schoolklimaat, waarbij gedacht wordt aan verbeteringen en veranderingen op het gebied van de inrichting van lokalen, projectonderwijs, ouderparticipatie, rapportage via leerlingencahier en differentiatie door werkvormen.

Ook in *Utrecht* heeft men als hoofdthema 'Continue begeleiding'. Belangrijkste instrument daarbij is het begeleidingscahier, waarin van klas 5 BO t/m klas 2 VO zo eenduidig mogelijk gerapporteerd wordt over werkhouding, sociale contacten en leerresultaten van de leerlingen. Actiepunten daarbij zijn: leren observeren en rapporteren, regelmatig spreken met leerlingen en ouders over het functioneren van de leerlingen naar aanleiding van de gerapporteerde gegevens, het bevorderen van het keuzeprocess en het opzetten van handelingsplannen. In Utrecht zijn twee werkgroepen: één voor observatie/rapportage en één voor longitudinale leerstofplanning bij taal. Verder is er een twee-wekelijks mentorenoverleg in het VO.

Hoe werkt het BOVO-project in de praktijk?

Het is ondoenlijk in het bestek van dit artikel uit-

gebreid aandacht te besteden aan hoe de verschillende BOVO-projecten in de praktijk werken.

Daar zijn onderling grote verschillen tussen: de praktijk van een klein project als Ameland verschildt nogal van het grootschalige project in Amsterdam-Noord/Landsmeer. Een middelgroot project is dat van Delft, waar ik als begeleider werkzaam ben. Ik vertelt nu iets meer van dit project. In Delft werken alle RK-scholen van basis- en voortgezet onderwijs mee: zeven basisscholen en zes scholen van voortgezet onderwijs (een vwo/havo, twee mavo's, een lts, een lagere agrarische school (las) en een scholengemeenschap lhno/leao als projectscholen en zeven andere basisscholen als volgschool.

Het project is in augustus 1981 gestart. In de periode tot 1 januari 1982 is het projectplan opgesteld door de Projectgroep, bestaande uit vertegenwoordigers van alle deelnemende scholen. Dat projectplan is door alle docentenvergaderingen van de scholen goedgekeurd en heeft in april 1982 het consent van het Ministerie gekregen. In de periode januari - juli 1982 is het project bij alle onderwijsgevendenden verder bekend gemaakt, onder andere op een studiedag op 28 april, waaraan alle docenten en leerkrachten van de BOVO-scholen deelnamen. Verder is in die periode de hele interne organisatie op poten gezet.

In Delft heeft men eerst gekeken wat BOVO-projecten in het verleden hebben gewild en wat er van terecht gekomen is. In veel regio's zijn in de jaren zeventig BOVO-groepen ontstaan, die tot doel hadden leerstofafspraken te formuleren in begrenzings- of aansluitingsrapporten. Daarvan zijn er her en der in den lande tientallen samengesteld, vooral voor Nederlandse taal en rekenen, soms ook voor aardrijkskunde, geschiedenis en biologie. Ondanks het feit dat vaak hard aan deze rapporten is gewerkt, bleek de uitwerking ervan beperkt. Hiervoor zijn duidelijke oorzaken aan te wijzen:

- * vaak werden zulke BOVO-rapporten door een klein aantal mensen samengesteld;
- * de resultaten van deze rapporten werden niet

De zesde klas was wel het leukst: de cito en veel vrij door vergaderingen en niet te vergeten invalsters klieren, propjes schieten, kortom een beestenbende. Jorg

Er was een open-dag. Je kon toen in alle lokalen komen kijken. De leraren hadden er toen wel voor gezorgd dat ze de leukste dingen deden die je normaal misschien één keer in het jaar krijgt. Toen we de eerste echte schooldag hadden, viel me op dat alle leraren ontzettend aardig waren. Dat aardige bleef zo enkele weken maar na verloop van tijd werden ze veel strenger.

op brede schaal in openbare vergaderingen besdiscussieerd, waardoor de inspraak van de scholen beperkt bleef;

- * de rapporten werden vaak zonder veel toelichting verspreid, terwijl door de autonomie van de scholen de gemaakte 'afspraken' een vrijblijvend karakter hadden;
- * soms zijn de afspraken tussen BO en VO in elkaar grenzende regio's in meerdere of mindere mate verschillend, waardoor voor basisscholen die leerlingen aan scholen in twee of meer regio's afleveren, geen eenduidigheid ontstaat.

Mede op grond van deze ervaringen werd besloten dat het BOVO-project Delft niet tot een paar mensen beperkt zou moeten worden. Men koos ervoor te werken op verschillende fronten en zoveel mogelijk onderwijsgevendens bij het project te betrekken en de overige steeds schriftelijk tussentijds over de vorderingen te informeren door verslagen van de Projectgroep en de werkgroepen op grote schaal te verspreiden en driemaal per jaar een BOVO-nieuws te publiceren en door eenmaal per jaar een studiedag te beleggen voor alle onderwijsgevendens op alle scholen.

Verder werd bereikt dat het bevoegd gezag van de school zijn zeggingsmacht delegerde aan het Directie- en Hoofdenoverleg, waardoor snel en efficiënt beslissingen konden worden genomen en de afspraken ook minder vrijblijvend zouden worden opgevat.

In Delft is men ervan uitgegaan dat er, om aan de BOVO-uitgangspunten van het Ministerie adequaat gestalte te geven, drie processen moesten plaatsvinden tussen onderwijsgevendens.

- 1 Onderlinge uitwisseling en afstemming op elkaar van programma's door leerkrachten van verschillende scholen in het basisonderwijs.
- 2 Onderlinge uitwisseling en afstemming op elkaar van programma's door docenten van ver-

schillende scholen in het voortgezet onderwijs.

- 3 Onderlinge uitwisseling en afstemming op elkaar van programma's door leerkrachten van BaO en docenten van VO.

Deze processen zijn ook in de tijd gepland. Eerst vinden gedurende het schooljaar 1982/1983 de activiteiten onder 1 en 2 plaats; in het schooljaar 1983/1984 gaan de gemengde groepen, zoals genoemd onder 3, aan het werk.

In het schooljaar 1982/1983 worden door leerkrachten van het BaO basisprogramma's ontwikkeld voor alle scholen. Een basisprogramma omvat doelstellingen, leerstof en didactische werkvormen. Voor het opstellen daarvan is soms uitgebreid uitgewisseld over de verschillen in pedagogisch-didactische aanpak tussen de verschillende scholen. Men doet dat met betrekking tot vier leergebieden: moedertaalonderwijs, rekenen/wiskunde, wereldoriëntatie en muzische vorming. De basisprogramma's voor moedertaalonderwijs en rekenen/wiskunde zijn inmiddels gereedgekomen; de overige zijn aan het eind van dit schooljaar klaar.

In het voortgezet onderwijs werken zes intersecties: voor moedertaal, Engels, wiskunde, kennis der natuur/biologie, algemene technieken en beeldende vorming (handvaardigheid, muziek, tekenen, expressie). In een intersectie zitten leraren van alle schooltypen in het VO. Wat daar gebeurt is zeer boeiend en leerzaam en tegelijkertijd zeer moeilijk. Docenten in de vakken nemen kennis van elkaars werkwijzen en programma's. Zo zien vwo/havo-leraren wat er gebeurt in de verschillende typen van lager beroepsonderwijs en welke moeilijkheden de docenten daarbij ervaren. Zo vergroot ieder zijn/haar focus: men kijkt over de scheidslijnen van de schooltypen heen. De intersecties vergaderen eenmaal per veertien dagen om tot een basisprogramma te komen voor alle schooltypen. Daarnaast bezoeken de docenten elkaars lessen op de verschillende schooltypen. Het is de bedoeling dat de intersecties aan het einde van dit schooljaar basisprogramma's voor het eerste leerjaar VO gereed hebben. Het is nu al duidelijk dat dit voornemen niet bij alle vakken gerealiseerd zal worden en dat sommige intersecties het volgende schooljaar daarmee door zullen gaan.

In het schooljaar 1983/1984 gaan gemengde groepen van docenten uit het VO en leerkrachten uit het BO aan de slag om tot longitudinale leer-

stofplanning en pedagogisch-didactische afstemming te komen voor de volgende leergebieden:

- moedertaal
- rekenen/wiskunde
- wereldoriëntatie BO/kennis der natuur en aardrijkskunde VO
- muzische vorming BO/beeldende vorming VO
- Engels.

Het BOVO-project Delft moet, evenals andere projecten, opereren binnen de bestaande structuren. Toch hoopt men aan het eind van het project zo ver te zijn, dat voor de genoemde leergebieden sprake is van een meer continue ontwikkelingsgang. Daar hebben de leerlingen baat bij: ze zullen de stap van BO naar VO minder moeilijk vinden, omdat er afstemming plaatsgevonden heeft wat betreft leerstof en pedagogisch-didactische aanpak. Zo richt men zich in Delft direct tot de leerkrachten, wat indirect voor de leerlingen (gunstige) gevolgen heeft. Voor de onderwijsgeevenden betekent dit een prijsgeven van een stuk autonomie ter wille van de meer continue ontwikkelingsgang. Maar ze ervaren nu al dat het heel zinvol en leerzaam voor hen is dat ze meer zicht hebben gekregen op het onderwijs in andere schooltypen, zowel horizontaal (ander schooltype in VO) als verticaal (van VO naar BO en omgekeerd).

Toch moet men de problemen van afstemming niet onderschatten. Na een inventarisatie van de lespraktijk bleek, dat waar bijvoorbeeld het vwo/havo voor een bepaald onderwerp vijf lessen nodig had, op de agrarische en technische school tien of meer lessen nodig waren om tot beheersing te komen.

In verschillende vakken en leergebieden in het VO is nu een discussie aan de gang of men die verschillen niet kan opvangen door meer thematisch te werken. Bij Nederlands gebeurt dit al enigszins; bij wiskunde en biologie/kennis der natuur worden de mogelijkheden daarvan nu onderzocht. Vermoedelijk zal de confrontatie met de onderwijspraktijk in het BO een verdere stimulans zijn om op de daar gevestigde praktijk voort te bouwen. Het spreekt vanzelf dat een en ander gaat betekenen dat enerzijds in de leerstof gesnoeid zal worden: verouderde onderdelen worden geschrapt of beperkt, anderzijds zal een actuele thematische benadering leiden tot nieuwe leerstof, waardoor het vormingsaanbod geactualiseerd en verbreed zal worden.

Behalve op het gebied van vakken en leergebieden wordt ook gewerkt aan onderlinge uitwisseling en afstemming op het terrein van de leerlingbegeleiding. Door de commissie leerlingbegeleiding in het BOVO-project — bestaande uit docenten van BO en verschillende vormen van VO — is een enquête gehouden naar de systemen en knelpunten van leerlingbegeleiding op alle scholen in het BOVO-project. Daarover is een rapport verschenen, dat op een BOVO-project-middag in februari voor onderwijsgeevenden in BO en VO is besproken. Tevens is toen een nieuw formulier voor rapportage van leerlinggegevens van BO naar VO ter discussie gesteld. Uiteindelijk is het de bedoeling dat de systemen en de praktijk van leerlingbegeleiding meer op elkaar worden afgestemd, zodat ook op dit punt de horizontale en verticale scheidsmuren tussen de schooltypen geslecht of in ieder geval verminderd zullen worden.

Er is geen onderwerp waar in Delft zoveel en zo geëmotioneerd over gediscussieerd is als het onderwerp — tegelijk voorwaarde van het Ministerie — 'een bijdrage leveren tot het meer selectievrij maken van het basisonderwijs'.

Afgesproken is, dat in het eerste leerjaar op de deelnemende scholen goed bekeken wordt welke leerlingen beter naar een ander schooltype kunnen. In de huidige praktijk komt dit ook wel, zij het sporadisch, voor. Vaak hebben de docenten in de eerste maanden van het VO wel aanwijzingen dat een bepaalde leerling het zeer slecht, respectievelijk zeer goed doet, maar men is vaak nog (te) onzeker om beslissingen te nemen voor een verwijzing naar een ander schooltype. Dat er zo weinig overstap is, komt mede voort uit het feit dat de leerlingen zelf en de ouders vaak een tussentijdse overstap afwijzen. Bovendien is de kans op succes thans ook niet zo groot, omdat van school tot school de methoden en programma's verschillen.

Nu er in Delft gewerkt wordt aan basisprogramma's, er tussen de vakleraren van de verschillende scholen intensieve contacten onderhouden worden en ook de leerlingbegeleiders frequent bij elkaar komen en de systemen op elkaar afstemmen, is er een grotere kans dat een tussentijdse overstap van schooltype, mits goed begeleid, een grotere kans van slagen heeft.

In het project is nu besloten dat de horizontale doorstroming tussen de verschillende scholen in

het eerste leerjaar VO verbeterd moeten worden: rond 1 november en met Kerstmis wordt bekeken voor welke leerlingen zo'n overstap naar een ander schooltype goed zou zijn.

Een nadere uitwerking van de dan te hanteren procedures geschiedt door de brugklascoördinatoren van de verschillende scholen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van de rapporten die door drie stagiaires onderwijskunde van de universiteit van Leiden zijn samengesteld en die in maart 1983 gereedgekomen zijn.

In de rapporten is op basis van de ideeën van dr Marx, verwoord in zijn proefschrift over schoolorganisatie, een overzicht gemaakt van de organisatiestructuur, het onderwijskundig denken en de fricties daartussen van alle zes in het BOVO-project participerende VO-scholen.

Al met al wordt er in Delft hard gewerkt aan de verbetering van de aansluiting BO-VO en aan het verminderen van de scheidslijnen tussen de categorische schooltypen in het VO. Op het einde van het project, medio 1984, hoopt men daarmee de volgende doelstellingen te hebben bereikt:

- 1 Verbreding van het vormingsaanbod in het vijfde en zesde leerjaar van het basisonderwijs.
- 2 Verbreding van het vormingsaanbod in alle of een groot deel van de vakken in het eerste en tweede jaar van het voortgezet onderwijs.
- 3 Komen tot een gemeenschappelijk basisprogramma voor het vijfde en zesde leerjaar van het basisonderwijs.
- 4 Komen tot een gemeenschappelijk basisprogramma voor alle of een groot deel van de vakken in de diverse vormen van het voortgezet onderwijs.
- 5 Afstemming op elkaar van de basisprogramma's van het basis- en voortgezet onderwijs (longitudinale leerstofplanning).
- 6 Overeenstemming in het hanteren van pedagogische en didactische werkvormen tussen BO en VO.
- 7 Uitstel van de definitieve schoolkeuze tot in het voortgezet onderwijs.
- 8 Verbetering van de aansluiting BO-VO wat betreft de begeleiding van de leerling.

Hoe verhoudt zich het BOVO-project tot de landelijke ontwikkelingen met betrekking tot voortgezet basisonderwijs?

De BOVO-projecten zijn gestart in 1980, toen er

nog geen discussienota over het voortgezet basisonderwijs bestond. De regionale en plaatselijke BOVO-projecten hebben in eerste instantie een lokale betekenis: de bedoeling is dat de aansluiting BO-VO op lokaal niveau verbeterd wordt. Toch heeft het BOVO-project Delft wel landelijke betekenis, omdat er in Delft een model ontwikkeld wordt, volgens welke samenwerkende scholen van BO en VO in drie jaar kunnen werken aan het slechten c.q. verminderen van scheidslijnen tussen schooltypen, zowel verticaal als horizontaal.

Dat model — dat ook elders toegepast zou kunnen worden — is eigenlijk een procesplanning voor drie werkjaren:

- a één jaar, waarin groepen in BO en VO afzonderlijk tot onderlinge uitwisseling en het samenstellen van basisprogramma's komen;
  - b één jaar, waarin de basisprogramma's in de praktijk uitgeprobeerd worden en op basis van evaluaties daarvan zo nodig worden bijgesteld of veranderd;
  - c één jaar, waarin gemengde groepen van leerkrachten uit BO en docenten VO de pedagogisch-didactische aanpak en de basisprogramma's op elkaar afstemmen, zodanig dat een concrete onderwijsleerlijn gerealiseerd wordt.
- Daardoor wordt in overeenstemming gehandeld met de doelen die het Ministerie heeft met het voortgezet basisonderwijs, dat ook die verticale en horizontale scheidsmuren wil afbreken. Het zal voor de scholen in Delft dan ook een minder grote opgave zijn voortgezet basisonderwijs te realiseren, als de Staten Generaal tot invoering daarvan zouden besluiten. In het BOVO-project Delft is, evenals in andere BOVO-projecten, voorwerk verricht, omdat onderwijsgegenden in de verschillende schooltypen intensief gewerkt hebben aan het verminderen van die scheidsmuren.

Noot

Voor de beschrijvingen van de 17 BOVO-projecten is gebruik gemaakt van de projectplannen en voortgangsrapportages van de verschillende BOVO-projecten. De uiteindelijke tekst is tot stand gekomen met medewerking van de begeleiders van de 17 BOVO-projecten.